

«وَإِنَّهُ فِي أُمِّرِ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَىٰ حَكِيمٍ» (آیه ۴ سوره زخرف)

امیر مؤمنان و آذربایجان

و

دولت‌های شیعه در تاریخ

تألیف: استاد محمدجواد مغنیه

ترجمه و نگارش: محمد آیت‌اللهی

انتشارات ماندگار

آیت اللهی، محمد، ۱۳۱۲ - ۱۳۷۸.
امیرمؤمنان و آذربایجان / نگارش محمدآیت اللهی و دولت های شیعه در
تاریخ / تالیف محمدجواد مغنیه، ترجمه و نگارش محمدآیت اللهی،
ویراستاران مرتضی صافی و محمدحسن عرب. - تهران: ماندگار، ۱۳۸۵

۱۵۸ ص.

ISBN 964-5778-15-8: ۲۲۰۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.
عنوان عربی کتاب: 'دولت های شیعه در تاریخ' دول الشیعه فی التاریخ
است.

۱. اسمت بن قیس، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. ۲. اسلام - تاریخ -
از آغاز تا ۴۱ ق. ۳. شیعه - تاریخ، الف، مغنیه، محمدجواد، ۱۹۰۴ -
۱۹۷۹ م. Maghniyah, Muhammael Jawad. دولت های شیعه در تاریخ.
ب. عنوان. ج. عنوان: دولت های شیعه در تاریخ.

۹۰۹/۹۷۶۲۱

DS ۳۸/۴

کتابخانه ملی ایران

۸۵-۸۹۶ م

نام کتاب: امیرمؤمنان و آذربایجان و دولت های شیعه در تاریخ

تألیف: استاد محمدجواد مغنیه

ترجمه و نگارش: محمد آیت اللهی

ویراستاران: سید مرتضی صافی و محمدحسن عرب

ناشر: انتشارات ماندگار

صفحه آرائی: پروانه نصراللهی

نوبت و تاریخ چاپ: اول ۱۳۸۵

تعداد و قطع صفحات: ۱۵۸ صفحه رقعی

شمارگان: ۲۰۰۰ جلد

شابک: ۹۶۴-۵۷۷۸-۱۵-۸ ISBN: 964-5778-15-8

قیمت: ۲۲۰۰۰ ریال

مرکز پخش: تهران - انتشارات ماندگار - صندوق پستی ۱۳۱۴۵-۱۵۴۳

تلفن فاکس: ۶۶۴۹۰۳۷۶

تلفن همراه: ۰۹۱۲-۳۰۳۹۰۱۸

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است.»

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	سخن ناشر
۱۳	فصل اول - سلطنت اشعث بن قیس
۱۳	اسلام اشعث بن قیس
۱۴	ارتداد اشعث بن قیس
۲۰	ابوبکر و اشعث بن قیس
۲۲	عثمان و اشعث بن قیس
۲۳	فصل دوم - امیر مؤمنان علیه السلام و اشعث
۲۶	اشعث و جنگ صفین
۳۰	اشعث و عمرو عاص
۳۱	اشعث و اطاله جنگ
۳۲	نیرنگ اشعث بن قیس و عمرو عاص
۳۷	فصل سوم - اشعث بن قیس و حکمین
۴۲	اشعث و خوارج
۴۶	اشعث بن قیس و جنگ نهروان
۴۹	اشعث بن قیس و شیبث بن ربیع
۵۳	فصل چهارم - قیافه کوفه
۵۳	شاه مردان علی (ع)
۵۴	سلطنت بر قلوب
۵۶	دانشگاه علی (ع)
۶۱	فرومایگان و علی (ع)

۶۲	سنگینی بار مصائب.....
۶۳	قدرت یداللهی .....
۶۵	فصل پنجم - شهادت علی (ع).....
۶۷	خاتمه.....
۷۳	دولت‌های شیعه در تاریخ.....
۷۹	فصل اول - دولت ادریس‌ها.....
۸۰	یحیی.....
۸۰	ادریس.....
۸۱	جنگ.....
۸۲	ادریس دوم.....
۸۳	شهر فاس.....
۸۴	جنگ.....
۸۵	محمد بن ادریس.....
۸۵	علی بن محمد.....
۸۶	یحیی بن محمد.....
۸۶	یحیی بن یحیی.....
۸۹	فصل دوم - دولت علویها.....
۹۲	پسران بویه.....
۹۵	علی بن بویه عمادالدوله.....
۹۶	رکن الدوله و معزالدوله.....
۹۸	عضدالدوله.....
۱۰۱	صمصام الدوله و مشرف الدوله.....
۱۰۱	بهاء الدوله.....
۱۰۲	سلطان الدوله.....
۱۰۲	جلال الدوله.....
۱۰۳	ابو کالیجار.....

۱۰۴	ملک الرحیم
۱۰۷	فصل سوم - دولت فاطمی ها
۱۰۷	فرق بین اسماعیلیه و اثنی عشریه
۱۰۹	عبیداله مهدی
۱۱۰	قائم بامرالله
۱۱۱	منصور
۱۱۱	معز
۱۱۲	جامع الازهر و مذهب تشیع
۱۱۳	عزیمت معز به مصر
۱۱۳	عزیز بالله
۱۱۵	حاکم بامرالله
۱۱۸	الظاهر
۱۱۹	مستنصر
۱۱۹	مستعلی
۱۲۰	آمر
۱۲۰	حافظ
۱۲۱	ظافر
۱۲۲	فاطمی ها و تمدن
۱۲۳	فاطمی ها و تشیع
۱۲۶	اثنی عشریه
۱۲۷	ناصرالدوله
۱۲۹	سیف الدوله
۱۳۰	عظمت سیف الدوله
۱۳۳	فصل چهارم - حمدانی ها و تشیع
۱۳۷	فصل پنجم - دولت صفویه
۱۳۸	شاه اسماعیل

۱۴۰	شاه اسماعیل و تشیع
۱۴۱	شاه طهماسب
۱۴۲	شاه طهماسب و تشیع
۱۴۳	شاه عباس
۱۴۴	شاه عباس و عمران
۱۴۷	شاه عباس و تشیع

سخن ناشر

از زمان پیدایش و گسترش اسلام، مسلمانان و شاید پیروان دیگر ادیان و همچنین پژوهندگان، همواره کنجکاو و علاقمند بوده‌اند که بدانند چه سلسله‌هایی به عنوان دولت مسلمان شیعی به خصوص در ایران به قدرت رسیده و در دوران حکومت خویش، منشأ چه نوع خدمات سیاسی و اقتصادی و فرهنگی بوده‌اند.

خوشبختانه پاسخ به چنین نیازی، در کتابی به قلم دانشمند شهر لبنانی، استاد محمد جواد مغنیه، تحت عنوان «دول الشیعه فی التاریخ» با استفاده از منابع مهم تاریخی که در این زمینه وجود داشته داده شده است.

این اثر نفیس و محققانه - ولی کم حجم - به قلم شادروان، استاد محمد آیت اللهی، قاضی و دانشمند استان آذربایجان شرقی ترجمه شده و به همراه تألیفی از خود شادروان درباره حضرت علی (ع) و مردم آذربایجان - که قبلاً هر دو اثر به صورت سلسله مقالاتی در روزنامه «مهد آزادی» چاپ می‌شده - با هم در یک کتاب کوچک تحت عنوان «امیرمؤمنان و آذربایجان و دولت‌های شیعه در تاریخ» چاپ و به اهل فضل و تحقیق تقدیم نموده است.

در نوشته تألیفی استاد آیت اللهی، به چگونگی پیدایش اسلام در ایران به ویژه در آذربایجان و اقبال مردم آن سامان از اهل بیت نبوت و علاقمندی آنان به این خاندان با مستندات تاریخی اشاره شده است.

از آنجا که حدود چهار دهه از انتشار اولیه این مجموعه پُر محتوا می‌گذرد، ضروری به نظر رسید که به منظور آگاهی نسل جوان، به ویژه هموطنان آذری بار دیگر این کتاب به طبع برسد. از این رو، انتشارات ماندگار که هدفش بیشتر نشر آثار فرهنگی است با بازنگری در این دو متن قدیم، شامل اصلاح نارسایی‌های

جمله‌بندی و عمدتاً از نظر رعایت اصول نقطه‌گذاری و روان کردن نثر نوشتار، اقدام به انتشار آن - در قطع مناسب و با همان ترتیب پیش و پس عنوان‌های چاپ قبلی کتاب - نمود.

باشد که مورد قبول علاقه‌مندان به خاندان نبوت و امامت در ترویج حقایق تاریخی اسلام و هر خواننده پی‌جو در آگاهی از مشکلات و مصائبی که بر خاندان عصمت وارد شده است افتد. همچنین امیدوارم انتشار این مجموعه مورد رضایت حضرت حق تعالی قرار گیرد.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم از کلیه دوستان و آشنایان که هر کدام به گونه‌ای در ویرایش یا بازخوانی این کتاب زحمت کشیده‌اند، به خصوص از آقایان مهندس سید مرتضی صافی، ویراستار و مترجم و محمد حسن عرب استاد دانشگاه، تشکر و قدر دانی نمایم. ضمناً از صاحب‌نظران و خوانندگان ارجمندی که دارای اطلاعات تاریخی در این مقوله هستند تقاضا دارم چنانچه لغزش‌هایی در مطالب این کتاب مشاهده کردند، نظرات اصلاحی خود را به نشانی ناشر، تهران: صندوق پستی ۱۵۴۳ - ۱۳۱۴۵ به نام انتشارات ماندگار ارسال نمایند تا در چاپ‌های بعدی، مدنظر قرار گیرند.

با تشکر سید محمود صافی
مدیر انتشارات ماندگار

بهار ۱۳۸۵

مقدمه

اگر بگوئیم تمام ناملایمات و مشکلات و مصائبی که در دوران خلافت ظاهری، برای مولای متقیان علی علیه السلام پیش آمد، بر اثر خلع ید والی آذربایجان و رفع تعدی و ستم از مردم آن سامان بود، در وهله اول بعید به نظر می‌رسد و شاید قابل قبول نباشد، اما هنگامی که روحیات و خصوصیات و خصائل «اشعث بن قیس کندی» را مورد مطالعه قرار دهیم و پی به خیانت‌های او بعد از برکناری این دیو مهیب ببریم، در این خصوص تردیدی باقی نخواهد ماند، که اینک به طور خلاصه از نظر خواننده گرامی می‌گذرد.